УДК 37.015.3.064.2:355.233
DOI

КОНЦЕПЦІЯ «ПЕДАГОГІЧНОЇ ТУРБОТИ» У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Пілюгіна Катерина Геннадіївна,
кандидат філософських наук,
викладач кафедри психології та педагогіки
Харківський національний університет
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба
katerynapiliuhina@gmail.com
orcid.org/0000-0001-9353-8106

Єлісєєв Євгеній Станіславович,
старший викладач кафедри повітряної навігації і бойового управління авіацією
Харківський національний університет
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба
eliseev70evgeniy@gmail.com
orcid.org/0000-0002-0953-4397

Стаття присвячена дослідженню концепції «педагогічної турботи» у контексті військової педагогіки. **Мета** статті полягає у розкритті сутності педагогічної турботи, її філософсько-педагогічного змісту, а також значення у становленні професійних компетентностей майбутніх військововлужбовців. **Методи.** У дослідженні використовуються порівняльний і структурний методи, метод педагогічного спостереження в аналізі практик педагогічної турботи у вищому військовому закладі, а також філософсько-антропологічний метод та метод історико-філософської реконструкції концепції «турботи» на різних етапах розвитку філософської думки. **Результати.** У статті розкриваються зв'язки між педагогічною турботою та сучасними принципами військового лідерства, діалогізацією освітнього процесу, онтологією військової ідентичності. Еволюція об'єкта турботи від давньогрецької до постмодерністської філософії пов'язана з еволюцією педагогічних підходів та методів навчання. У статті розкривається поняття «самотурботи» в процесі навчання, що є невід'ємною складовою навчальної діяльності майбутнього військовослужбовця, який дбає про власну реалізацію в житті та майбутній професії. У статті визначені взаємозв'язки між педагогічною турботою та проблемно-орієнтованим підходом у сучасній педагогіці, а також те, як саме принципи педагогічної турботи відображають положення нормативних документів у військовій сфері. **Висновки.** Під «педагогічною турботою» автори розуміють практичну дію викладача по відношенню до здобувача, що передбачає увагу не тільки до якісного засвоєння здобувачем знань, а й до формування ним своєї національної, культурної, професійної ідентичності, до усвідомлення професійних ролей, а також приналежності до Збройних сил України. Професійне становлення здобувача потребує гармонійного поєднання дидактики з достатньою свободою підопічного у вирішенні навчальних завдань. Автори підкреслюють, що педагогічна турбота полягає не тільки в удосконаленні методики викладання, а й у розкритті особистісного і професійного потенціалу майбутнього захисника України.

Ключові слова: *турбота, військова педагогіка, філософія освіти, військовослужбовець, курсант, Збройні сили України, професійна ідентичність, професійні компетентності, офіцер, діалог.*

THE CONCEPT OF "PEDAGOGICAL CARE" IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING OF MILITARY PERSONNEL

Piliuhina Kateryna Hennadiivna,
Candidate of Philosophical sciences,
Lecturer at the Department of Psychology and Pedagogy
Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University (KNAFU)
katerynapiliuhina@gmail.com
orcid.org/0000-0001-9353-8106

Yelisieiev Yevhenii Stanislavovych,
Senior Lecturer at the Department of Air Navigation and Air Combat Control
Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University (KNAFU)
eliseev70evgeniy@gmail.com
orcid.org/0000-0002-0953-4397

The article is devoted to the study of the concept of "pedagogical care" in the context of military pedagogy. The **purpose** of the article is to reveal the essence of pedagogical care, its philosophical and pedagogical content, as well as its importance in the formation of professional competencies of future military personnel. **Methods.** The study uses comparative and structural methods, the method of pedagogical observation in the analysis of practices of pedagogical care in a higher military school, as well as the philosophical and anthropological method and the method of historical and philosophical reconstruction of the concept of "care" at different stages of the development of philosophical thought. **Results.** The article reveals the connections between pedagogical care and modern principles of military leadership, dialogization of the educational process, and the ontology of military identity. The evolution of the object of care from ancient Greek to postmodern philosophy is linked to the evolution of pedagogical approaches. The article reveals the concept of "self-care" in the learning process, that is an integral part of the educational activity of a future military serviceman. The article defines the relationships between pedagogical care and the problem-oriented approach in modern pedagogy, as well as how the principles of pedagogical care reflect the provisions of military regulatory documents. **Conclusions.** By "pedagogical care", the authors understand the practical action of the university teacher in relation to the student, which involves attention not only to the qualitative assimilation of knowledge by the student, but also to the formation of his national, cultural, professional identity, to the awareness of professional roles, as well as belonging to the Armed Forces of Ukraine. The professional development of the student requires a harmonious combination of didactics with sufficient freedom of the student in solving educational tasks. The authors emphasize that pedagogical care consists not only in improving teaching methods, but also in revealing the personal and professional potential of the Ukrainian defender.

Keywords: *care, military pedagogy, philosophy of education, military personnel, cadet, Armed Forces of Ukraine, professional identity, professional competencies, officer, dialogue.*

Вступ. З початку війни в Україні дискусії щодо покращення умов служби та цифровізації корисних послуг на платформах для військовослужбовців набули особливого значення, адже центральною об'єднуючою метою таких практик є всебічна турбота про українського воїна. Актуальність теми цілком очевидна, адже рекомендації та методичні матеріали, які розробляють військові заклади освіти, Міністерство оборони України та суміжні відомства оборонної сфери акцентують увагу на розвитку індивідуального потенціалу курсанта у процесі навчання, що впливає на формування професійних компетентностей майбутнього військовослужбовця. У свою чергу, викладачі мають «потурбуватися» про всебічне становлення особистості курсанта, який має не тільки опанувати професійні знання, практичні навички, а й дійти певного усвідомлення себе, своєї ідентичності, своїх завдань у житті та професії, врегулювати внутрішні конфлікти, якщо такі мають місце, наприклад, коли курсанту складно усвідомлювати себе у середовищі військових або ототожнювати себе з військовою спільнотою.

Ступінь дослідженості теми представлена радше опосередкованно у декількох напрямках аналізу турботи як явища і процесу в навчальному середовищі. Важливість турботи в освітньому процесі простежується у сучасній критичній педагогіці, що позиціонує ключовими компонентами проблемно-орієнтований підхід, гуманність, діалогічну форму навчання, демократичність та мультикультурність (педагогічний підхід Г. Жиру (Жиру, 2019), П. Фрейре (Гайденко, 2019), реалізація яких потребує довірливих, недуальних, децентрованих відносин між педагогом та учнем. У сучасній філософії освіти були здійснені спроби дослідити питання нерівності в отриманні освітніх послуг учнями за гендерним, расовим або іншим

критерієм (Hongbiao, Xijing, 2026), питання інклюзивного оцінювання студентів у західних країнах, в т.ч. у Великобританії (Metcalf, Bowser-Angermann, 2026), питання набуття професійних навичок викладання у полікультурно різноманітних аудиторіях (Parkhouse, Lu, Massaro, 2019), вирішення яких також потребує довіри, діалогу та поваги, що поєднує у собі педагогічна турбота. В останніх дослідженнях військової педагогіки відомі дослідження щодо впливу воєнних подій на процес навчання дітей військовослужбовців (De Pedro, Astor, Benbenishty & others, 2011), а також щодо впливу інституціоналізму на реалізацію демократичної педагогіки в навчальному класі (Byrd, 2019).

Тематика турботи в освітньому процесі тісно пов'язана з тематикою освітнього лідерства та військового лідерства зокрема, адже становлення викладача як лідера та наставника, який користується авторитетом серед здобувачів, вимагає оволодіння методом діалогу, що, у свою чергу, потребує балансування між професійною ефективністю викладача та його людяністю (Parkhouse, Lu, Massaro, 2019). У нашому дослідженні педагогічна турбота розглядається як ключовий компонент педагогічної діяльності у формуванні професійної ідентичності військовослужбовця, під якою розуміється самоусвідомлення людиною своїх професійних ролей та компетентностей, що окремо було розглянуто в сучасних наукових дослідженнях з педагогіки (Pach, Stoffels, Schoonmade & others, 2025). Проте, питання концептуалізації теоретико-філософських засад педагогічної турботи саме у вищій військовій школі залишається маловивченим. **Наукова новизна** нашого дослідження полягає у спробі філософського осмислення змісту турботи в контексті педагогіки вищої військової школи.

Метою нашого дослідження є розкриття змісту концепції «педагогічної турботи» в контексті формування професійної ідентичності майбутніх військовослужбовців. Серед дослідницьких завдань: 1) визначити сутність «турботи» як філософсько-антропологічної категорії, яка вивчалася протягом століть у філософії та педагогіці; 2) визначити еволюцію у розумінні філософського змісту поняття «турбота» протягом століть; 3) визначити сутність турботи в контексті навчання, виховання та підготовки військовослужбовців до служби. Логіка нашого дослідження побудована від розкриття сутності турботи як явища та практичної дії в історії філософії до рефлексії над значенням «педагогічної турботи» та форм її прояву в процесі підготовки майбутніх військовослужбовців.

Методологія та методи. Методологічною основою нашого дослідження виступають філософські підходи, які можливо застосувати до вивчення педагогічного процесу, адже концепт «турботи» століттями вивчався як міждисциплінарний об'єкт наукових пошуків філософії, культурології, психології, педагогіки. Ми використовуємо історико-філософський та філософсько-антропологічний підходи, що мають допомогти розкрити еволюцію концепту «турботи» від античної до постмодерної інтерпретації та визначити його сутність у практиці навчально-виховної підготовки курсантів.

Результати та дискусії. Сьогодні під турботою ми розуміємо достатньо широкий спектр визначень, серед яких: як практичні дії, що забезпечують благополуччя, безпеку, задоволення потреб іншого суб'єкта; як активні дії у напрямку того суб'єкта, хто потребує підтримки; як емоційну підтримку, або емпатію, що передбачає вміння слухати, розпізнавати і проявляти інтерес до іншої індивідуальності. Також турбота може бути нав'язливою, що межує з контролем та обмеженням прав і свободи людини. Однією з плідних спроб дослідити феномен «турботи» належить постмодерністському філософу Мішелю Фуко (Foucault, 1986), для якого можливість індивіда встановлювати стосунки з собою – це завжди конфлікт з техніками панування, зовнішньою силою (політичною, економічною, інституційною), коли достеменно невідомо: людина сама обирає шлях турботи про себе, або ця турбота є прихованим інтересом інституції, яка нав'язує певний сценарій того, як людина має турбуватися про себе?

Можна виділити три головні об'єкта людської турботи, пріоритетність яких змінювалася відповідно культурній моделі, релігійній картині в певний період історії, або відповідно специфіці локальної культури, – це тіло, духовність, розум. Процес турботи з розвитком давньогрецької філософії розумівся як процес зміни – як якісний перехід в оволодінні благополуччям через дисципліну тіла для досягнення духовної досконалості, а також через досягнення інтелектуального просвітництва шляхом усвідомлення того, як влаштований цей світ. Наприклад, в класичний період розквіту давньогрецької культури і естетики, розвинувся культ тіла як прояв турботи про себе шляхом участі людини у фізичних випробуваннях, публічних спортивних змаганнях та національних іграх.

В епоху Середньовіччя увага переміщується від турботи про тіло до турботи про душу шляхом пізнання Бога, пізнати якого повністю неможливо, але можливо осягнути божественне через зустріч з іншою індивідуальністю, або через страждання і аскезу в залежності від філософської школи, адже таке духовне самовдосконалення і є процесуальною турботою про себе. Розуміння турботи про себе як про суб'єкта, який шукає істину з'явилося також паралельно ідеям турботи про тіло в античній філософії, що акцентовано, наприклад,

у Сократа («Я знаю тільки те, що нічого не знаю, але інші не знають і цього»), коли оволодіння істинним знанням вважалося проявом найвищого ступеня доброчесності і турботи про себе. Жага до пізнання підвалин життя ототожнювалася з турботою людини про саму себе, яка зростає духовно у внутрішньому онтологічному переході від незнання до знання.

Варто відзначити, що у давньогрецькій філософії стає помітною позиція наставника, місія якого полягала у тому, щоб ненав'язливо направити людину до опанування істини у процесі пізнання себе через випробовування душі, тобто допомогти у процесі духовного зростання підопічного, фактично сприяючи турботі людини про себе (Giuseffi, 2021). Саме у діалогах Платона його вчитель Сократ постає як наставник, який служить іншим, вміє балансувати між дружбою і вчителюванням, адже необхідні партнерські відносини, довіра між наставником і учнем, щоб самовдосконалення для останнього врешті-решт стало добровільним актом, а не примусом. У цьому випадку турбота наставника стає добровільно прийнятою учнем і не сприймається як зовнішній тиск. Однак, турбота про тіло, душу, розум в античній думці залишається проектованою у зовнішній світ, адже від людини потребувалися докази втілення турботи у практиках риторичних спорів, спортивних змагань та ігор. Іншими словами, турбота про себе сприймалася як відповідальність людини перед суспільством бути гідним громадянином, впливовим опонентом, благочестивим греком.

Починаючи з Нового часу турбота як активна дія, філософський принцип і, навіть, як життєве кредо визначається у нових контекстах: як підвищення інтелектуальної зрілості, усвідомлення етичної відповідальності, а також як забезпечення юридичної, фізичної, ментальної свободи людини. Потреба людини в турботі про особисту свободу та недоторканість виникає на підгрунті національно-визвольних рухів в країнах Європи та Америки, соціальних революцій та суспільних дискусій про емансипацію різних прошарків суспільства, при чому розуміння «свободи» стосувалося різних субєктів та охоплювало різні рівні існування соціалізованої людини: її національного самовизначення, фізичної недоторканості, юридичного права на вибір і ухвалення рішень. Вільна самоідентифікація з певною нацією, її культурними традиціями і цінностями – це також надбання зрілого суспільства у процесі соціально-політичної динаміки в період Нового часу та епохи Просвітництва. Проте, можна сказати, що турбота про свободу залишалася акцентованою у ракурсі публічного, зовнішнього прояву, рухомою необхідністю людини вижити, бути ототожненою з країною, державою, нацією, бути прийнятою в певну спільноту.

У становленні абсолютного Я, що діє відповідно моральній відповідальності завдяки самоусвідомленню божественої сутності, полягала одна з ключових позицій суб'єктивного ідеалізму Й.-Г. Фіхте (Fichte, 1956). Фактично з епохи Просвітництва увага поступово переміщується від зовнішнього образу людини, яку можна охарактеризувати в катеріях моральності, відповідальності, чесності тощо, на її внутрішнє усвідомлення себе як тієї, що відповідає певним етичним і суспільних категоріям, або заперечує їх. Кардинально у філософії поворот європейського суспільства до турботи про суб'єктивність відбувся з розвитком екзистенціалізму, що розподілений на атеїстичний, релігійний і комунікативний напрямки. Об'єднуючою складовою цих напрямків є самопізнання людини через зустріч з Іншим як іншою суб'єктивністю, яка, відповідно напрямку, може пробуджувати самоусвідомлення через вороже втручання за Ж.-П. Сартром (Sartre, 2018); або бути божественним проявом в акті Зустрічі як події за Е. Левінасом (Levinas, 1991); або стати приводом для самопізнання через комунікативний акт рівних суб'єктів «Я і Ти» за М. Бубером (Buber, 1970). При цьому, незважаючи на загальний песимізм філософського екзистенціалізму, він зосереджує увагу на Зустрічі кожного індивіда з самим собою, тобто турбота про себе переходить із зовнішньої направленості у внутрішню. Іншими словами, «турбота про себе» поступово стає особистою справою, а не суспільною; внутрішнім процесом, а не зовнішнім. Ми можемо виділити принциповий момент: стає важливішим турбуватися не про досконалість Я (тілесну, розумову, духовну), яка має бути прийнятою, затвердженою іншими, а про Справжнього Я з існуючими недосконалостями. Це стає надзавданням для людини, адже потребує напруження, витримки і волі, тому може бути прерогативою педагогічної діяльності.

Уявлення про «самотурботу» розширює постмодерністська філософія, адже принципово не приймає унормованість і системність. Влада в сучасній культурі реалізується через знання-дискурс (Foucault, 1986), що невидимо і нефіксовано діє на свідомість людини; іншими словами практики перевиховання, контролю та навчання діють тепер не тільки методами публічного нав'язування провини, фізичного примусу або апеляції до зовнішньої відповідальності, а намагаються проникати глибше у свідомість людини таким чином, щоб контролювати не тільки її дії, а й самий внутрішній процес самодисципліни. Пріоритетним в новітній час стає «турбота про себе» поза нав'язаних норм, правил і зразків, що перетворюється в постійний процес боротьби внутрішньої суб'єктивності за своє автономне збереження із зовнішнім агресивним світом шаблонів і унормованих сценаріїв життя.

Принцип «турботи про себе» («культури себе») Мішель Фуко представив як процес суб'єктивізації, тобто усвідомлення індивідом унікальності свого «Я» як повноцінного суб'єкта в суспільстві і культурі, що обумовлено, у тому числі, усвідомленням унікальності своєї тілесності, духовної автономії і права на власну реалізацію. У цьому випадку турботою стає не практика унормувати суб'єкта, а побачити у ньому цінність. Глобально фукіанський принцип втілює дорослішання суб'єкта, розвиток його самосвідомості, процес його духовного і культурного становлення.

Сучасні педагогічні практики акцентують увагу на «турботі про інших», оскільки переміщують фокус уваги від Я-суб'єктивності викладача, педагога, який втілює абсолютне знання, до суб'єктивності здобувача, його потреб, його внутрішнього становлення. Принцип «турботи про інших» пронизує сучасні педагогічні практики і складає підґрунтя новітніх методів та підходів до навчання здобувачів. Варто відзначити, що в Доктрині військового лідерства у Збройних силах України (2024) чітко сформульована ключова роль військового лідера, який має володіти достатнім рівнем емпатії, бути морально зрілим, володіти комунікативними здібностями для того, щоб не тільки потурбуватися про себе через саморегуляцію, але й потурбуватися про підлеглих у процесі командотворення, вміти встановити довіру та мати спроможність розвивати індивідуальний людський капітал через власний авторитет як наставника, друга, побратима, подібно до сократівського образу вчителя.

Одним із підходів, який втілює сучасне розуміння «турботи» у навчальному процесі, є проблемно-орієнтований підхід, що центрує увагу на діалозі між здобувачем і викладачем, адже освітній процес може бути, в певній мірі, взаємодією рівних суб'єктів у акті діалогу. Одним із представників проблемно-орієнтованого підходу виступає Пауло Фрейре, філософія освіти якого побудована на гуманності, діалогічності та відкритості поза будь-якого владного тиску (Гайденко, 2019). Реалізація цього підходу вимагає від викладача високої психологічної культури, знання особистості здобувача, встановлення комунікації високого рівня, а також здатності до самоусвідомлення: необхідно спочатку потурбуватися про себе, усвідомити себе як особистість для того, аби мати спроможність потурбуватися про іншого.

Сьогодні у військовій сфері поняття «турботи» активно фігурує, особливо показово у розробці сервісів, що полегшують вирішення формальних питань документообігу в діяльності військового і представляють собою методичне забезпечення. Наприклад, сьогодні активно розвивається інформаційний асистент Міністерства оборони України «Турбота про військовослужбовця: ваш військовий асистент», що містить інформаційний путівник, допомогу в отриманні послуг, оформленні рапортів, медичних довідок, організації медичної допомоги для військовослужбовців (2026). Проте, з точки зору військової педагогіки «турбота про іншого» може передбачати не тільки фактичну допомогу як дію або передачу знання, а й комплексну увагу, приділену фізичному, ментальному, психологічному стану військовослужбовця та процесу набуття ним знань, а також безбар'єрне проходження процесу суб'єктивізації курсанта чи курсантки, що включає: усвідомлення причетності до військової спільноти як формування військової ідентичності; усвідомлення національно-культурної ідентичності; усвідомлення своєї поточної ролі і завдань, а також майбутніх завдань у професії та житті; усвідомлення себе як частини Збройних сил України; розуміння зони своєї відповідальності.

У педагогічній практиці часто зустрічаються випадки, коли курсант або курсантка переживають індивідуальні конфлікти у комплексі невпевненості, поганої інтегрованості в колі однокурсників, особистих бар'єрів, що заважають навчатися, й одночасно з цим можуть не мати яскраво виражених агресивних проявів, проте значно руйнують прогрес зрілої суб'єктивізації. Саме викладач може вчасно скоригувати негативні фактори, які заважають курсантові повноцінно турбуватися про свій особистісний і професійний розвиток. Сприяти «самотурботі» здобувача у педагогічному процесі може така педагогічна турбота викладача, яка міститеме достатній рівень свободи для самопрояву особистості курсанта в процесі виконання ним завдань. На нашу думку, підопічний має відчувати покладену на нього самостійність в ухваленні рішень, тобто контроль та нагляд з боку викладача не має витісняти волевиявлення здобувача у процесі навчання.

Прикладом може служити британська практика військової освіти, у якій роль інструктора в процесі виконання кадетами практичних вправ на лідерство та командоутворення у імітаційних ситуаціях полягає у віддаленому спостереженні та координації, і не містить принципового втручання як такого (Пілюгіна, Зікратий, 2026). У цій практиці інструктор часто сам є учасником завдання, наприклад, виконує роль служби або відповідального підрозділу. Можна сказати, що така форма навчання і є формою турботи про курсанта, основною метою якої є відпрацювання усього циклу військової місії, упродовж якого кадет відчуватиме власну відповідальність, діятиме без зовнішніх впливів і розраховуватиме тільки на свої сили та сили команди. Тобто, у навчальному середовищі турбота може виражатися не у впливі викладача на те, наскільки ефективно завдяки йому здобувач опанував знання і навички, а, навпаки, у дотримання дистанції у здійсненні

цього впливу для того, аби підпічний шляхом цієї принципової віддаленості мав простір і можливості тренувати «самотурботу» в процесі набуття професійних компетентностей.

У психології самотурбота визначається як конкретні дії, що направлені на підтримку і покращення людиною свого фізичного стану, психічного здоров'я, емоційного благополуччя. Проте, з точки зору військової педагогіки ми можемо визначити самотурботу як комплекс дій, направлених на саморегулювання курсантом рівня своєї освітченості, рівня опанування професійних компетентностей, та в цілому рівня набутої професійної кваліфікації. Самотурбота у навчанні може стати важливою місією здобувача тільки у випадку розуміння викладачем її важливості для особистісного і професійного зростання підопічного. Педагогічний процес можливо розглядати як процес турботи про майбутніх військовослужбовців у тому випадку, якщо наставник (викладач) зможе досягнути таких діалогічних відносин (слідуючи сократівському зразку) із здобувачем, при яких створить довіру, збереже баланс у відносинах педагогічного підпорядкування та рівноправності, а також не тільки передаватиме знання, а й стимулюватиме розвиток особистості.

Висновки. У якості висновків підкреслимо, що у філософському дискурсі поняття «турбота» еволюціонувало від розуміння турботи як необхідності та обов'язку до турботи як можливості самопізнання. У сучасній філософії концепт «турботи» пов'язується з діями, що направлені на самоусвідомлення, самопізнання та самореалізацію людини в агресивному суспільстві, що постійно претендує на її свободу.

Асимілюючи філософський погляд на турботу в педагогічний простір, можна визначити, що «педагогічна турбота» передбачає навчання у формі діалогу з елементами проблемно-орієнтованого підходу при якому, з однієї сторони, викладач дотримується балансування у суб'єктно-об'єктних відносинах з підопічним, дотримується потрібної дистанції у педагогічному спостереженні, а з іншої сторони, викладач здійснює віддалений контроль та за необхідності здійснює супровід підопічного у навчальному процесі.

Під «педагогічною турботою» ми розуміємо такий вид педагогічного впливу, який передбачає неповне втручання викладача у процес вирішення завдання підопічним, залишаючи можливість консультування, допомоги і підтримки в опануванні ним професійних компетентностей. У свою чергу, той, хто навчається (слухач, курсант, студент) має достатній рівень свободи для того, аби проявити самостійність у виконанні покладених на нього завдань та відповідальність в ухваленні рішень, проте розуміє, що знаходиться у досліджувальному та оцінюючому його середовищі.

Зміст філософської концепції «турботи про себе», що запозичена у Мішеля Фуко та пов'язана з турботою людини про свою суб'єктивність, ми можемо екстраполювати на розуміння сучасної педагогічної турботи у вищій військовій школі, яка направлена на стимулювання становлення суб'єктивності та військової ідентичності курсанта в процесі опанування ним майбутньої професії. У військовій педагогіці сутність «педагогічної турботи» полягає у створенні сприятливих умов, прозорих правил і завдань, гуманного середовища для підготовки майбутніх військовослужбовців.

Перспективним вбачається розробка та дослідження нових методик, інструментів і сценаріїв навчання курсантів з врахуванням педагогічної турботи у межах існуючих форм і правил організації навчального процесу, практичної військової підготовки і польових тренувань. Проте, педагогічна турбота проявляється не тільки в інноваційному покращенні засобів та методів навчання, цифровізації послуг та полегшенні навчального шляху через надання комфортних умов, а й також в увазі до становлення індивідуальності, військової ідентичності та самовдосконалення професійних компетентностей курсанта. Значення педагогічної турботи полягає у розкритті особистісного та професійного потенціалу майбутнього військовослужбовця в процесі виконання навчальних і тренувальних завдань, що максимально наблизить його до усвідомлення причетності себе до військової спільноти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гайденко В. Критична педагогіка Пауло Фрейре. Гендерна педагогіка: хрестоматія / переклад з англ. В. Гайденко, А. Предборської; за ред. В. Гайденко. Суми: Університетська книга, 2019. С. 70-79.

2. Доктрина військового лідерства у Збройних силах України. Головне управління персоналу генерального штабу Збройних сил України. 2024. 50 с.

3. Жиру Г. Гранична педагогіка і постмодерністські політики. Гендерна педагогіка: хрестоматія / переклад з англ. В. Гайденко, А. Предборської; за ред. В. Гайденко. Суми: Університетська книга, 2019. С. 80-91.

4. Пілюгіна К. Г., Зікратий В. Ю. Педагогічне спостереження інструктора у навчальній діяльності курсантів: досвід Великої Британії. *Збірник матеріалів X Міжнародної наукової конференції Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба «Сучасна війна: гуманітарний аспект»* (21-22 травня 2026 року). Харків: ХНУПС ім. І. Кожедуба. С. 148-150. http://doi.org/10.30748/MWHA-2026.

5. Турбота про військовослужбовця: ваш військовий асистент. Міністерство Оборони України. 2026. URL: https://turbota.mil.gov.ua/.

6. Buber M. I and Thou. A Translation with a Prologue "I and You" and Notes by Walter Kaufmann. New York: Charles Scribner's Sons, 1970. 196 p.

7. Byrd D. Uncovering Hegemony in Higher Education: A Critical Appraisal of the Use of "Institutional Habitus" in

Empirical Scholarship. *Review of Educational Research*. 2019. 89 (2). P. 171-210.

8. De Pedro K. M. T., Astor R. A., Benbenishty R., Estrada J., Smith G. R. D., Esqueda M. C. The Children of Military Service Members: Challenges, Supports, and Future Educational Research. *Review of Educational Research*. 2011. 81 (4). P. 566-618.

9. Fichte J. G. Grundlage der gesamten Wissenschaftslehre als Handschrift für seine Zuhörer (1794) / Einleitung und Register von Wilhelm G. Jacobs. Hamburg: Felix Meiner Verlag GmbH, 1997. 280 s.

10. Foucault M. The Care of the Self. Vol. 3. The History of Sexuality / translated from the French by R. Hurley. New York: Pantheon Books, 1986. 280 p.

11. Giuseffi F. How the Socratic Method Engenders Authentic Educational Experiences. London: Bloomsbury Academic, 2021. 140 p.

12. Hongbiao Y., Xijing W. Culture matters for teachers' emotion regulation and its relations to their well-being: A three-level meta-analytic review. *Educational Research Review*. 2026. Vol. 51. 100781. DOI: 10.1016/j.edurev.2026.100781.

13. Khaqan Sh., Redondo-Sama G. A systematic review of the role of dialogic leadership: Characterization and impacts. *Educational Research Review*. 2024 (44). 100618. DOI: 10.1016/j.edurev.2024.100618.

14. Levinas E. Totality and Infinity: An Essay on Exteriority / translated by Alphonso Lingis. Dordrecht – Boston – London: Kluwer Academic Publishers, 1991. 307 p.

15. Metcalf G. A. D., Bowser-Angermann J. Closing the gap, not the door: inclusive assessment as a key to international student success in UK higher education. *Assessment & Evaluation in Higher Education*. 2026. 1–13. https://doi.org/10.1080/02602938.2026.2668470.

16. Pach J., Stoffels M., Schoonmade L., Ingen van E., Kusurkar A. Rashmi. The impact of educational activities on professional identity formation in social sciences and humanities: a scoping review. *Educational Research Review*. August 2025. Vol. 48. 100704. DOI: 10.1016/j.edurev.2025.100704.

17. Parkhouse H., Lu C. Y., Massaro V. R. Multicultural education professional development: A review of the literature. *Review of Educational Research*. 2019. 89 (3). P. 416-458. https://doi.org/10.3102/0034654319840359.

18. Sartre J.-P. Being and Nothingness: An Essay in Phenomenological Ontology / contributed by S. Richmond, R. Moran / 1st Edition. London: Routledge, 2018. 918 p.

REFERENCES:

1. Haidenko, V. (2019). Krytychna pedahohika Paulo Freire [Critical Pedagogy by Paulo Freire]. In: *Henderna pedahohika: khrestomatiia* (transl. from English by V. Haidenko, A. Predborskoi, ed. by V. Haidenko, pp. 70-79). Sumy: Universytetska knyha [in Ukrainian].

2. Doktryna viiskovoho liderstva u Zbroinykh sylakh Ukrainy (2024). [Military Leadership Doctrine in the Armed Forces of Ukraine]. Holovne upravlinnia personalu heneralnoho shtabu Zbroinykh syl Ukrainy [in Ukrainian].

3. Zhyru, H. (2019). Hranychna pedahohika i postmodernistski polityky [Borderline pedagogy and postmodern politics]. In: *Henderna pedahohika: khrestomatiia* (transl. from English by V. Haidenko, A. Predborskoi, eds. by V. Haidenko, pp. 80-91). Sumy: Universytetska knyha [in Ukrainian].

4. Piliuhina, K. H., Zikratyi, V. Yu. (2026). Pedahohichne sposterezhennia instruktora u navchalnii diialnosti kursantiv: dosvid Velykoi Brytanii [Pedagogical observation of an instructor in the educational activities of cadets: the experience of Great Britain]. *Zbirnyk materialiv X Mizhnarodnoi naukovoi konferentsii Kharkivskoho natsionalnoho universytetu Povitrianykh Syl imeni Ivana Kozheduba «Suchasna viina: humanitarnyi aspekt»* (May 21-22, 2026, pp. 148-150). Kharkiv: KNAFU. http://doi.org/10.30748/MWHA-2026 [in Ukrainian].

5. Turbota pro viiskovosluzhbovtsia: vash viiskovyi asystent (2026). [Caring for a serviceman: your military assistant]. Ministry of Defense of Ukraine. URL: https://turbota.mil.gov.ua/ [in Ukrainian].

6. Buber, M. (1970). I and Thou (transl. with a prologue "I and You" and notes by W. Kaufmann, original work in 1923). New York: Charles Scribner's Sons.

7. Byrd, D. (2019). Uncovering Hegemony in Higher Education: A Critical Appraisal of the Use of "Institutional Habitus" in Empirical Scholarship. *Review of Educational Research* (89 (2), pp. 171-210).

8. De Pedro, K. M. T., Astor, R. A., Benbenishty, R., Estrada, J., Smith, G. R. D., Esqueda, M. C. (2011). The Children of Military Service Members: Challenges, Supports, and Future Educational Research. *Review of Educational Research* (81 (4), pp. 566-618).

9. Fichte, J. G. (1997). Grundlage der gesamten Wissenschaftslehre als Handschrift für seine Zuhörer (Originalwerk aus dem Jahr 1794, Einleitung und Register von Wilhelm G. Jacobs). Hamburg: Felix Meiner Verlag GmbH [in German].

10. Foucault, M. (1986). The Care of the Self. In: Vol. 3. *The History of Sexuality* (transl. from the French by R. Hurley). New York: Pantheon Books.

11. Giuseffi, F. (2021). How the Socratic Method Engenders Authentic Educational Experiences. London: Bloomsbury Academic.

12. Hongbiao, Y., Xijing, W. (2026). Culture matters for teachers' emotion regulation and its relations to their well-being: A three-level meta-analytic review. *Educational Research Review* (Vol. 51, 100781). DOI: 10.1016/j.edurev.2026.100781.

13. Khaqan, Sh., Redondo-Sama, G. (2024). A systematic review of the role of dialogic leadership: Characterization and impacts. *Educational Research Review* (44, 100618). DOI: 10.1016/j.edurev.2024.100618.

14. Levinas, E. (1991). Totality and Infinity: An Essay on Exteriority (transl. by A. Lingis; original work in 1969). Dordrecht – Boston – London: Kluwer Academic Publishers.

15. Metcalf, G. A. D. & Bowser-Angermann, J. (2026). Closing the gap, not the door: inclusive assessment as a key to international student success in UK higher education. *Assessment & Evaluation in Higher Education* (pp. 1–13). https://doi.org/10.1080/02602938.2026.2668470.

16. Pach, J., Stoffels, M., Schoonmade, L., Ingen, van E., Kusurkar, A. Rashmi (2025). The impact of educational activities on professional identity formation in social sciences and humanities: a scoping review. *Educational Research Review* (Vol. 48., 100704). DOI:10.1016/j.edurev.2025.100704.

17. Parkhouse, H., Lu, C. Y. & Massaro, V. R. (2019). Multicultural Education Professional Development: A Review of the Literature. *Review of Educational Research* (89 (3), pp. 416-458). https://doi.org/10.3102/0034654319840359.

18. Sartre, J.-P. (2018). Being and Nothingness: An Essay in Phenomenological Ontology (contrib. by S. Richmond, R. Moran, 1st Edition, original work in 1943). London: Routledge.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 05.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 03.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: